

CAPVT DECIMVM QVARTVM.

Paulus & Barnabas multis Iconij conuersis, Iudæorum tumultibus agitati fuga sibi consulere adacti sunt. Lystris verò excepti claudum sanant, ideo dii à plebe vocantur, & illi sacrificare idolorum sacerdotes nituntur: quod repulerunt, dicentes se esse mortales, Deum immortalem annunciantes. Vnde à Iudæis ibi lapidatus est Paulus: inde fugit in Derben, & inde reuersus Lystram, & Iconium, & Antiochiam, Pamphylia, & Attaliam, & tandem Antiochiam, vnde prius egressi.

Factum est autem in Iconio, ut simul introirent synagogam Iudeorum, & loquerentur, ita ut crederes Iudeorum & Græcorum copiosa multitudo. Qui verò increduli fuerūt Iudæi, & suscitauerunt, & ad iracundiam concitauerunt animas Gentium aduersus fratres. Multo igitur tempore demorati sunt, fiducialiter agentes in Domino, testimonium perhibente verbo gratiæ suæ, dante signa & prodigia fieri per manus eorum. † Sup. 6. e.

Synagogam Iudæorum Apostoli pro more ingressi in Iconio, verbum Dei annunciare cœperunt, ita ut bonam ciuium partem, & Iudæorum & Græcorum conuerterent ad Dominum. Vbi Græcos credit Lyranus Iudæos in Græcia natos, quos tamen alibi vocat Ἰουδαίους, hic autem vocat Ἰουδαίους: ideo potius crediderim hos fuisse Gentiles, & fortè Profelytos: cum quibus Apostoli differentes, eos non modò verbis, sed & signis conuicerunt, atq; prodigijs prædicationem suam confirmantibus, iuxta illud Marc. vltimo. ☩ Illi aut profecti prædicauerunt vbiq; Domino cooperante, & sermonem confirmante sequentibus signis. Ea propter qui non sunt satis persuasi Iudæi, Gentiles concitarunt, quasi non soli perirent, sed cæteros, quos possent, secum duerent: id quod mali facere solent. Pro cœcitarunt, Græcè est ἐκείτων, pro quo verbo Erasmus maluit vertere, corruerunt: verbum aut Græcū neq; hoc, nec illud significat, sed vexo & affligo. Significare etiam potest, male

☩ Marc.
16. d.

malè habeo, vnde sensus est; Malè habuerunt animas, vel melius, animos Gentiliū aduersus fratres. i. fecerūt, vt malo essent animo Gentiles aduersus Christianos. *Diuisa est autem multitudo ciuitatis, & quidam quidem erant cum Iudæis, quidam verò cum Apostolis. Cum autē factus esset impetus Gentilium & Iudæorum cum principibus suis, vt contumelijs afficerent, & lapidarent eos, intelligentes confugerunt ad ciuitates Lycaoniae, Lystram & Derben, & vniuersam in circuitu regionem, & ibi euangelizantes erant.*

Ex concitatione Iudæorum scissa est Iconij ciuitas, ita vt quidam Iudæis, cæteri Apostolis adhererent, iuxta dictum Christi: Non veni pacem mittere in terram, sed gladium. Ex quo contumelijs cæperunt Apostolos afficere. Græcè est ἰσχυροί, quod Erasmus maluit vertere, vt vim facerent, quia inquit, non timebant post contumelias, quasi verò Gentiles & Iudæi vnà cum lapidatione non etiã contumelijs afficerent. Sicut enim contumelias non timebant propter Christum, ita neq; mortem. Quod aduertentes confugerunt ad alias ciuitates, non temere in pericula, Christi memores præcepti, se conijciētes: Si persecuti fuerint vos in vna ciuitate, fugite in aliam. Non ignauum enim ducebant periculum fugere, sed ex diuino præcepto, quo amplior ministerij fructus sequeretur. Estque magnæ prudentiæ impiorum furori aliquando cedere, ne & innocentes interficiant. Fugientes igitur Apostoli venerunt Lystram & Derbam, ciuitates Lycaoniae. Est autem Lycaonia Gallatiæ contermina, regio insignis, ad ortum solis Cataoniae, ab occasu Pamphyliae & Pisidiæ, à meridie Ciliciæ, vsque ad Taurum montem austrum versus extensa. Præclaræ in ea sunt vrbes, Iconium, de qua suprâ. Derba est Cappadociae adiuncta, paris cum Iconio propter Apostolorum prædicationem claritatis, iuxta quam & Lystra non minus celebris propter Pauli lapidationē, de qua infrâ. *Et commota est omnis multitudo in doctrina eorum. Paulus autem & Barnabas morabantur Lystris. †Et quidam vir Lystris infirmis pedibus sedebat, claudus ex utero ma-*

Lycaonia

Derba.

Lystra.

†Sup. 3. a.

eris sue, qui nunquam ambulauerat, hic audiuit Paulum loquentem. Qui inuitus eum, & videns quia fidem haberet ut saluus fieret, dixit magna voce: Surge super pedes tuos rectus. Et exiuit, & ambulabat.

Profugi itaque Apostoli peruenerunt Lystram, ibiq; moram traxerunt, verbum Domini annunciantes, vt omnes duxerint in admirationem: quod persecutiones sepius facere solent, & victos tandem persecutores ostendere, persecutos autem fore victores. Cum enim predicaret Paulus in Lystra, magnum claudus sanato facit miraculum. Hic enim claudus, quia verbum Christi predicante Paulo audiuit, nihil impediens claudicatione, quin diligenter attenderet, quod audiens credit, & credens sanatus est, vt palam saltaret in perfectæ signum sanitatis, soli Deo miraculum possibile credens, nisi cui Dominus Deus dederit.

Turbæ autem cum vidissent quod fecerat Paulus, leuauerunt vocem suam, Lycaonicè dicentes: Dijs similes facti hominibus descenderunt ad nos. Et vocabant Barnabam Iouem, Paulum verò Mercurium, quoniam ipse erat dux verbi. Sacerdos quoq; Iouis, qui erat ante ciuitatē, tauros & coronas ante ianuas afferens, cum populis volebat sacrificare.

Quoniam idololatræ videntes hominum facultatem quid excedere, Deo tribuebant. Apostolos igitur signa facere, quæ communè excedunt hominum facultatem, Lystrij videntes, illos Deos esse existimauerunt, & diuinis illis dignum ducebant honores offerre, imò & illis tanquam dijs sacrificare. Barnabam autem propter morum grauitatem & antiquitatem Iouem appellabant, Paulum verò Mercurium, quod dux prædicationis esset. Mercurium enim poetæ Deum eloquentiæ dicebant, & sermonis interpretem, quem ob dicendi peritiã & maiestatem Paulum arbitrabantur: quia & concionibus præerat, & conciones ipse faciebat. Vnde Iouis sacerdos ad huius idoli curam deputatus, parat coronas ad Apostolos coronandos, & hostias illis immolandas.

Quod ubi audierunt Apostoli, Barnabas & Paulus, confisis tunicis suis exiierunt in turbas, clamantes & dicentes:

† Pſal. Viri, quid hæc faciſtis? & nos mortales ſumus, ſimiles vobis
 145. c. homines, annunciantes vobis ab hīs vanis conuerſi ad Deū
 Apo. 14. b. vitam, qui fecit cælum & terram, & mare, & omnia que
 † Pſal. in eis ſunt, qui in præteritis generationibus † dimiſi omnes
 30. c. Genes ingredi vias ſuas. Et quidem non ſine teſtimonio ſe-
 metipſum reliquit, benefaciens, de cælo dans pluuias, & tē-
 pora fructifera, implens cibo & lætitia corda eorum. Et hæc
 dicentes vix ſedauerunt turbas ne ſibi immolarent.

Cū audirent Apoſtoli turbas acclamantes: Dij in
 ſpecie humana deſcenderunt ad nos: parum moti ſunt,
 quia nondū illis cōpertum erat quid dicerent, cū vul-
 gari lingua patriæ loquerentur. Vbi verò viderūt coro-
 nas ad ſacrificium aptatas, exilierunt in eos, & ſciſis ve-
 ſtibus, more Iudeorū in Deum blaſphemiā audientium,
 clamauerunt, dicentes: Viri Lyſtrij, cur hæc faciſtis no-
 bis, qui vobis ſimiles ſumus, qui ad vos miſi à ſummo
 Deo ſumus, vt vos ab hac idololatria reuocemus, & pe-
 nitus eam diſſoluamus, quāto minus nos exiſtimare de-
 betis, vt ad illam vos inducamus? Vide inquit Chryſoſt.
 illos vbique à gloriæ ſtudio mundos, quam non ſolū
 non deſiderabant, ſed & cū daretur, repellabant. Inde
 arguit eos tanquam pœna dignos, qui nutritorem ſuum
 non agnoſcunt Deum, qui dat eſcam omni carni, dans
 de cælo pluuias, & cuncta homini neceſſaria, implens
 cibo & lætitia omniū hominum corda permittitq; am-
 bulare in vijs ſuis omnes gentes, & propria lege frui.
 Quod autem dicit: Mortales ſumus ſimiles vobis: Græ-
 cæ eſt *θνητὸν καὶ ἴσους*, vnicum vocabulum, id eſt, nos eadem
 mortalitatis conditione vobiſcum præditi ſumus, ſimili
 cōditione vobiſcum humanitus afficimur, iſdem malis
 atque affectionibus & paſſionibus, ſicut & vos, obnoxij
 ſumus. Et vix hæc dicentes turbas compeſcuerunt, quis
 ſibi immolarent, & ab hac infania turbam liberarent.

† 2. Cor.
 11. f.

Superuenerunt autem quidam ab Antiochia & Iconio Iu-
 dai, & perſuaſis turbis † lapidantes Paulū traxerunt extra
 ciuitatem, eſtimates eum mortuum eſſe. Circumdantibus
 autem eum diſcipulis, ſurgens intrauit ciuitatem, & poſtera
 die profeſſus eſt cum Barnaba in Derben.

Quanto

Quanto magis Apostoli prædicationibus fidem erigere moliebantur, tanto studio Iudæi deprimere conati sunt. Apostolorum igitur à longe prædicationem audientes, adueniunt, seditionem in eos excitant, Paulum lapidant, & eum veluti mortuum extraxerunt foras portam ciuitatis. Ad eò malignum semper & sæuum in seruos Christi fuit Satanæ regnum. Sed hoc iure belli contingit, vt triúphus nõ decernatur, nisi hostiũ victoribus. Proinde denuo reuersi Apostoli Derben & Lystrã, Iconium & Antiochiã, docuerunt quòd per multas afflictiones oporteat nos intrare in regnũ Dei. Vnde sequitur.

Cumq; euangelizassent ciuitati illi, & docuissent multos, reuersi Lystram, & Iconium, & Antiochiam, confirmantes animas discipulorum, exhortantesq; vt permanerent in fide: & quonia; tper multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei. Et cum constituisent illis per singulas Ecclesias presbyteros, & orassent cum ieiunationibus, commendauerunt eos Domino, in quem crediderunt.

11. quæst.
3. canon.
Saluator.

Reuersi itaque Apostoli, vbi fuerat contumeliam passis, ibi intrepidè prædicant, quos conuerterant, confirmantes. Vbi autem dicit animas aptius dixisset animos eorum confirmandos, vt perseuerarent in fide: qua ablata tota spiritualis ædificij machina corrui, & cum qua per varias mundi, dæmonis, & carnis atque appetitus sensitiui tribulationes oportet in regnum Dei intrare fideles. Quibus exhortationibus confirmati, qui crederant discipuli, suffragijs delegerunt illis presbyteros per Ecclesias, orationibus & ieiunijs eos Domino commendauerunt. In quo patet Paulum & Barnabam episcoporum dignitatem habuisse, qui non solùm diaconos aut subdiaconos, sed etiam presbyteros consecrabat, & beneficijs præferebant. Ex quibus verbis patet aliã tunc fuisse episcoporum, aliam presbyterorum dignitatem.

Transeuntesq; Pisidiã, venerunt in Pamphylia, & loquentes verbũ Domini in Pergen, descenderunt in Attalia, t& in Antiochiã, vnde erant traditi gratiæ Dei in opus quod compleuerunt. Cum autem venissent, & congregassent Ecclesiam, retulerunt quanta fecisset Deus cum illis, &

† Sup. 13. a

lis, & quia aperuisset Gentibus ostium fidei. Morati sunt autem tempus non modicum cum discipulis.

Iam iam fidei ostium Gentibus aperuerant, ideo ad fratres redibāt, narraturi quid hactenus egissent, & quod cū fiducia Gentibus prædicare liceret. Reuertunturque Apostoli per loca vbi antea prædicauerant referentes quid illis inde contigisset, & confirmantes vt starent fixi annunciatis, & ea cum fiducia prædicarent. Peragravit itaque Pisidiam, quæ est minoris Asiæ prouincia, ab Antiochia Galatiam habens & Pamphiliam, haud magna regio, quæ duodecim magnas continet vrbes. Pamphilia quoque Asiæ regio ab ortu Ciliciam habet, ab occasu Lyciam, & Asiæ minoris partem, à septentrione Galatiã & Cappadociam, à meridie mediterraneum mare. Attalia Græcè *ἄτραλῖα*, penult. prod. ciuitas est Pamphiliæ maritima, auctore Hiero. cuius nominis altera est in Lydia. Quibus regionibus peragratis, patriæ suæ vnde exierant redditi sunt vt annunciarēt cæteris cōdiscipulis, quantum illis gratiam in conuertendis Gentibus Dominus contulisset, & quæ pro nomine eius passi fuissent, vt & ipsi cum fiducia prædicarent.

CAPITULUM DECIMUM QUINTVM.

Orta inter discipulos super circuncisione & legalibus seditione, Paulus & Barnabas ab Antiochia Ierosolymã ascenderunt, vbi communi omnium decreto statuunt, conuersas ad fidem Gentes legi Moyfi non esse obnoxias: reuersi verò Antiochiam Paulus & Barnabas, separantur ab inuicem, & Barnabæ adheret Marcus, & Paulo Sila.

12. Cor.
8. c.
Gal. 3.

ET quidam descendentes de Iudæa docebāt fratres: Quia nisi circuncidamini secundum morem Moyfi, non potestis saluari. Facta ergo seditione non minima Paulo & Barnabæ aduersus illos, statuerunt vt ascenderunt Paulus & Barnabas, & quidam alij ex alijs ad Apostolos & presbyteros in Ierusalem super hac questione. Illi ergo deducti ab Ecclesia pertransibant Phœnicem & Samariam, narrantes conuersionem Gentium, & faciebant gaudium magnum omnibus fratribus.

Suborta Antiochiæ disceptatione, Græcè enim habetur